

SAAMELAISTEN LUONNON MONIMUOTOISUUTEEN LIITTYVÄN PERINTEISEN TIEDON HUOMIOIMINEN SAAMEN KIELTEN ELVYTTÄMISOHJELMASSA

Viite: Saamen kielten elvyttämishjelmaa laativan työryhmän järjestämä kuuleminen 30.8.2011 saamelaisten perinteisestä tiedosta

1. Johdanto ja käsitteet

Tähän muistioon on koottu tiivistelmä kansallisen artikla 8(j)-asiantuntijatyöryhmän loppuraportin toimenpide-esityksistä ja suosituksista saamen kielten elvyttämishjelman laatimista varten.

Ympäristöministeriö asetti 18.6.2009 biologista monimuotoisuutta koskevan yleissopimuksen alkuperäiskansojen perinnetietoa käsittelevän artikla 8j:n kansallisen asiantuntijaryhmän, jonka tehtävänä oli koordinoida Suomen luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestävän käytön strategian ja toimintaohjelman 2006 - 2016 tarkoittamia alkuperäiskansojen perinteistä tietoa koskevia toimenpiteitä sekä lisätä yleistä tietämystä yleissopimuksen artikla 8j:n liittyvän työohjelman sisällöstä ja tavoitteista erityisesti Suomen saamelaisten kannalta. Työryhmän tavoitteena oli edistää työohjelman toimeenpanoa Suomessa eri ministeriöiden ja sidosryhmien yhteistyöllä sekä antaa osaltaan suosituksia yleissopimuksen soveltamiseksi ja toteuttamiseksi Suomessa. Työryhmä käsittelee työsäään myös biodiversiteettisopimuksen suhdetta Suomen muihin kansanvälisiin velvoitteisiin. Työryhmän puheenjohtajana toimi saamelaiskäräjien puheenjohtaja Klemetti Näkkäljärvi. Työryhmässä oli mm. ympäristö-, maa- ja metsätalous-, ulkoasian- ja opetus- ja kulttuuriministeriön edustus.

Työryhmä luovutti loppuraporttinsa ympäristöministeriölle 7.6.2011. Loppuraportti löytyy osoitteesta: www.ymparisto.fi/lumonet/8j

Työryhmän työ pohjautuu vuonna 1992 hyväksytyyn yleissopimukseen biologisesta monimuotoisuudesta (biodiversiteettisopimus) (SopS 78/1994). Sopimus on tullut Suomessa voimaan 25.10.1994. Yleissopimuksen tavoitteena on biologisen monimuotoisuuden suojeleminen, sen osien kestävä käyttö sekä perintöaineksen käytöstä saadun hyödyn oikeudenmukainen ja tasapuolinen jako.

Sopimuksen artikla 8(j): sopimusosapuolien tulee kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti kunnioittaa, suojella ja ylläpitää biologisen monimuotoisuuden suojelun ja kestävän käytön kannalta merkittävää alkuperäiskansojen ja perinteisen elämänmuodon omaavien paikallisyhteisöjen tietämystä, innovaatioita ja käytäntöjä, sekä edistää ja laajentaa niiden soveltamista tämän tietämyksen, innovaatioiden ja käytäntöjen omistajien luvalla ja myötävaikutuksella sekä rohkaista tämän tietämyksen, innovaatioiden ja käytäntöjen käytöstä saatujen hyötyjen tasapuolista jakamista.

Biodiversiteettisopimuksen kahden vuoden välein pidettävät osapuolikokoukset antavat suosituksia sopimuksen toimeenpanemiseksi ja valmistelevat uusia laillisia instrumentteja. Suomessa yleissopimukseen liittyvien sitoumusten ja itse sopimuksen toimeenpanoa ohjaa kansallinen biodiversiteettistrategia ja siihen liittyvä toimintaohjelma. Kansallista biodiversiteettistrategiaa ollaan parhaillaan päivittämässä biodiversiteettisopimuksen 10. osapuolikokousten päätösten johdosta. Uudistettava biodiversiteettistrategia on tarkoitettu hyväksyä marraskuussa valtioneuvostossa. Strategiaan liitetään eri sidosryhmien valmistelun pohjalta yksityiskohtainen toimintaohjelma strategian toimeenpanemiseksi. Strategian valmistelua ohjaa eri sidosryhmien edustajista koostuva biodiversiteettityöryhmä.

Artikla 8(j)-työryhmä on laatinut yleiset määritelmät saamelaisten perinteiselle tiedolle, tapaoikeudelle ja kulttuuri-ilmauksille.

Saamelainen luonnon monimuotoisuuteen liittyvä perinteinen tieto ilmenee saamelaisessa luonnonkäytössä ja perinteisten saamelaiselinkeinojen harjoittamisessa eli poronhoidossa, kalastuksessa, metsästyksessä, keräilyssä ja käsityössä sekä luontosuhteessa. Tieto välittyy saamen kielen luontoon, maastoon, säähän, poronhoitoon, käsistöihin, pyyntiin ja kalastukseen liittyvässä terminologiassa sekä saamenkielissä paikannimissä. Perinteistä tietoa siirretään tietoisien opettamisen, vanhemmilta sukupolvilta saadun mallin, joikujen ja suullisen kertomaperinteen kautta sekä poronhoito-, kalastus-, keräily käsityö- ja metsästyskäytänteissä.

Saamelainen luonnon monimuotoisuuteen liittyvä tapaoikeus ohjaa perinteistä maankäyttöä, yhteisön sisäisiä suhteita liittyen maankäyttöön, luo periaatteet nautinta-alueille ja ohjaa luonnonresurssien hyödyntämistä kestäväällä tavalla saamelaisen oikeuskäsityksen mukaisesti.

Saamelaiskulttuurissa perinteinen kulttuuri-ilmaus tarkoittaa joikumusiikkia, saamen käsityötä, saamelaistaidetta, kertomaperinnettä ja myyttejä, kirjallisuutta, saamenkielisiä paikannimiä sekä saamelaista rakennusperinnettä (mm. kodat, kammit, erityyppiset aitat). Lisäksi saamelaiseen muinaisuskoon kuuluva uhraaminen seidoille on kulttuuri-ilmaus. Uudemmat kulttuuri-ilmaukset tarkoittavat modernia saamelaismusiikkia, teatteria ja elokuvataidetta.

2. Lähtökohdat ja haasteet

Kataisen hallitusohjelmassa on seuraavat perinteistä tietoa ja saamen kieltä koskevat linjaukset:

Päivitetään Suomen luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestäväen käytön strategia ja toimintaohjelma vastaamaan kansainvälisen biodiversiteettisopimuksen mukaisia sekä EU:ssa sovittuja tavoitteita. Saamelainen kulttuurinen tapa ja perinne käyttää luontoa turvataan biodiversiteettistrategian toimeenpanossa.

Lasten ja nuorten ympäristökasvatusta ja luontokouluja kehitetään.

Toteutetaan saamen kielen elvyttämishojelman toimenpiteet ja turvataan tähän tarvittavat resurssit. Tavoitteena on luoda pysyvä toimintamalli saamen kielen elvyttämiseksi yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa.

Elinkeinorakenteen muuttuminen, saamen kielen vaihtuminen suomen kieleen, saamelaiselinkeinojen heikko kannattavuus ja saamelaisten muutto pois saamelaisten kotiseutualueelta uhkaavat saamelaisten luonnon monimuotoisuuteen liittyvän perinteisen tiedon säilymistä. Saamelaiskäräjien vuoden 2007 tilastojen mukaan 60 % saamelaisista ja jopa 70 % saamelaislapsista asuu saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. Kehitys on ollut nopeaa, vuonna 1992 saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella asui 38 % saamelaisista. Yhteys saamelaiselinkeinoihin, -kieleen, perinteiseen luonnonkäyttöön ja perinteiseen tietoon heikkenee saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella.

Poronhoito on hallinnollisessa, kielellisessä ja kulttuurisessa murroksessa. Poronhoidon työkieli on monissa poronhoitosiidoissa muuttunut saamesta suomeksi kielenvaihdon seurauksena. Po-

ronhoidon työkielen muuttuminen suomeen vaikuttaa myös saamelaislapsiin. He eivät opi luonnollisella tavalla saamen kielen poronhoitoon liittyvää terminologiaa ja terminologian käyttöä. Työkielen muuttuessa suomeksi myös poronhoitoon liittyvä perinteinen tieto heikkenee. Saamelaisporonhoidon perinteinen tieto ja tapaoikeus on vaarassa tulla uhanalaiseksi muutaman sukupolven sisällä ilman erityistoimenpiteitä.

Saamen käsityö on perinteisesti kuulunut osaksi saamelaisyhteisön jokapäiväistä elämää ja sosiaalista käytänteitä. Nykyisin elinkeinorakenteen muutos, suomalainen koulumaailma ja saamelaisten poismuutto pois perinteisiltä alueiltaan on johtanut käsityöperinteen uhanalaistumiseen. Erityisesti koltan- ja inarinsaamen käsityöperinteet ovat todella uhanalaisia. Inarin- ja koltansaamelaisten keskuudessa on vain muutama käsityöperinteen kokonaisvaltainen osaaja. Saamelaiseen käsityöperinteeseen liittyy hyvin oleellisesti saamenkielinen käsityöterminologia, jota ei kaikilta osilta voi luontevasti edes kääntää suomen kielelle. Saamelainen käsityöterminologia ja käsityöperinne on vaarassa heikentyä inarin- ja koltansaamen käsityöperinteessä.

Saamelainen kalastuskulttuuri on muuttumassa. Kalastusta ohjaava lainsäädäntö on rajoittanut perinteisten pyyntivälineiden käyttöä ja ohjaa kalastusta hyvin tarkoin. Nuoret eivät enää opi luonnollisesti saamelaisesta kalastusperinteestä ja kalastusperinne, siihen liittyvä tietämys ja terminologia on vaarassa kadota. Saamelaiseen kalastusperinteeseen liittyy oma tarkka terminologiansa vedestä, säästä, kalalajeista, pyyntimenetelmistä ja maantieteestä.

Perinteistä tietoa katoaa elinkeinon muuttuessa, uusien elinkeinon myötä ja kulttuurin toimintaympäristön muuttuessa. Saamelainen perinteinen tieto on siirtynyt ja siirtyy edelleen sukupolvelta toiselle pääasiassa perinteisten elinkeinon harjoittamisen yhteydessä ja suullisena kertomaperinteinä. Tiedonsiirto voi katketa poismuuton myötä ja perinteisen elinkeinon harjoittajien vähentyessä elinkeinon harjoittamisen edellytysten heikentyessä.

Saamelaisten luonnon monimuotoisuuteen liittyvän perinteisen tiedon suojelemiseksi saamelaisten luonnon monimuotoisuuteen liittyvää perinteistä tietoa tulee elvyttää ja huomioida koulutuksessa perinteinen tieto, saamelaiselinkeinot ja niihin liittyvä terminologia. Saamen kielen tulevaisuus on sidoksissa saamelaisten perinteisen tiedon säilymiseen. Saamen kielten elvyttämisessä tulee turvata myös kielten sisältämän perinteisen tiedon elvyttäminen ja säilyttäminen; muutoin saamen kieli köyhtyy.

3. Artikla 8(j)-työryhmän esitykset liittyen saamen kielten elvyttämisohjelmaan

Artikla 8(j)-työryhmä on käsitellyt loppuraportissaan saamelaisten perinteisen tiedon tutkimus-, opetus- ja elvytystarpeita, lainsäädännön ja hallinnon kehittämistarpeita sekä yleisen tiedon lisäämistä saamelaisten perinteisestä tiedosta. Työryhmä ei ole varsinaisesti tehnyt esityksiä saamen kielten elvyttämisohjelmaa varten, mutta on huomionnut ohjelman laatimisen. Seuraavat työryhmän johtopäätökset ja toimenpide-esitykset liittyvät saamen kielten elvyttämisohjelman laatimiseen ja saamelaiskäräjät esittääkin esitysten huomioimista saamen kielten elvyttämisohjelman laadinnassa. Johtopäätökset ja esitykset perustuvat työryhmän tekemiin selvityksiin, perinteisen tiedon haltijoiden kuulemiseen ja esityksille on työryhmässä edustettujen sidosryhmien tuki.

Työryhmän esitys biodiversiteettitoimintaohjelmaan:

Saamelaisten biodiversiteettiin liittyvän perinteisen tiedon, käytänteiden ja innovaatioiden säilymiseksi ja turvaamiseksi kehitetään saamelaisen perinteisen tiedon tutkimusta ja tallentamista kiinnittäen huomiota muihin perinteistä tietoa koskeviin Suomen kansainvälisiin velvoitteisiin. (Saamelaiskäräjät, YM, OM, OKM, 2011-)

Työryhmän johtopäätös, mikä pohjautuu työryhmän tekemään arvioon biodiversiteettisopimuksen suhteesta alkuperäiskansajulistuksiin ja Suomen muihin kansainvälisiin velvoitteisiin:

Artikla 8(j):n saamelaisen luontoon liittyvän perinteisen tiedon turvaamisessa on ratkaisevaa perinteisten saamelaiselinkeinojen ja saamen kielten elinvoimaisuuden säilyminen, tiedon siirto seuraaville sukupolville ja ennen kaikkea saamelaislasten mahdollisuus oppia omaa kulttuuriaan. Suomen perusopetusjärjestelmässä ei ole erikseen kiinnitetty huomiota lasten mahdollisuuteen oppia luonnon monimuotoisuuteen liittyvää perinteistä tietoa kulttuurin mukaisesti. Lasten oikeuksien yleissopimuksen ja saamelaisten luonnon monimuotoisuuteen liittyvän perinteisen tiedon turvaamiseksi tulee turvata saamelaislasten oikeus omaan kulttuuriperintöönsä. Työryhmä on käsitellyt saamelaisen perinteisen tiedon tilannetta Suomessa luvussa 2 ja on huolestunut saamelaisten luontoon liittyvän perinteisen tiedon säilymisestä. Erityisen ratkaiseva rooli saamelaisten luonnon monimuotoisuuteen liittyvän perinteisen tiedon säilymiselle on perinteisen tiedon tarpeiden huomioiminen päivähoitossa sekä perus- ja toisen asteen opetuksessa.

Yllä olevaan selvitykseen perustuen työryhmä katsoo, että keskeistä saamelaisia koskevaa lainsäädäntöä sekä opetusta ja hallintoa kehitettäessä tulee turvata ja edistää saamelaiskulttuurin, -elinkeinojen ja -kielten harjoittamisedellytyksiä Suomen kansainvälisten velvoitteiden mukaisesti. Perusopetusta ja päivähoitoa koskevissa lainsäädännön kehittämishankkeissa tulee kiinnittää huomiota saamelaislasten oikeuteen oppia luonnon monimuotoisuuteen liittyvää perinteistä tietoa.

Lainsäädäntöä ja hallintoa kehitettäessä kiinnitetään huomiota saamelaisten vaikutusmahdollisuuksien turvaamiseen ja kehittämiseen saamelaisten perinteistä tietoa koskevassa päätöksenteossa, opetuksessa sekä maankäytön ohjauksessa.

Työryhmä on käsitellyt saamelaisten perinteisen tiedon tutkimus-, opetus- ja elvyttämistarpeita. Saamen kielten elvyttämishankkeen tutkimustarpeita käsittelevässä osiossa tulisi kiinnittää huomiota perinteisen tiedon ja siihen liittyvän terminologian tutkimistarpeisiin. Työryhmä on todennut, että perinteiseen tietoon ja luonnon monimuotoisuuteen liittyvän tutkimustoiminnan tarve kasvaa ilmastonmuutoksen myötä. Tähän asti tutkijoiden ja perinteisen tiedon haltijoiden yhteistyö on ollut vähäistä. Kumpakin osapuolta, sekä tutkijaa että perinteisen tiedon haltijaa, hyödyttävää tutkimusta tulisi lisätä. Perinteisen tiedon systemaattinen tallennus edellyttää olemassa olevien tietokantojen kokoamista saamelaisyhteisön saataville. Perinteinen tieto ei ole staattista, vaan osa tieto muuttuu toimintaympäristön vaatimuksien mukaan. Saamelaiselinkeinojen uudet liikkumisvälineet, moottorikelkka ja mönkijä ovat tuoneet tarpeen oppia uusia taitoja ja tietoja. Perinteisen tiedon arkistosäilyttäminen ei ole yksistään riittävää, vaan perinteisen tiedon tulee säilyä käytössä ja siirtyä sukupolvelta toiselle. Ratkaisevaa perinteisen tiedon siirrossa on saamelaisten perinteisten elinkeinojen säilyminen, saamen kielen aseman turvaaminen ja perusopetus, mikä voi tukea opetuksen kautta perinteisiä saamelaisia taitoja ja tietoa. Saamelaisen luontoon liittyvän perinteisen tiedon kannalta on tärkeää kerätä Suomessa puhuttavilla saamen kielillä saamelaisten luontoon liittyvää perinteistä tietoa.

Työryhmä on loppuraportissaan nähnyt tarpeen sille, että saamelaisten luonnon monimuotoisuuteen liittyvän perinteisten tiedon, tapojen ja käytänteiden sekä luonnonkäyttötapojen tutkimuksen tarpeet huomioitaisiin ministeriöiden myöntämän tutkimus- ja kehittämisrahoituksen painopisteissä sekä yliopisto-opetuksessa. Pitemmän ajan tähtäimenä tulisikin olla sekä luonnon monimuotoisuuden että siihen liittyvän alkuperäiskansojen perinteisen tiedon (mukaan lukien terminologia) ja tapaoikeuden tutkimusyksikön tai -osaston perustaminen esimerkiksi EU:n hankerahoituksella olemassa oleviin tai perustettaviin yliopistorakenteisiin.

Saamelaisten perinteisiä elinkeinoja opetetaan kalastusta, metsästystä ja keräilyä lukuun ottamatta ammattioppilaitoksessa. Saamen käsityöstä voi valmistua artesaani- ja poronhoidossa poronhoitajaksi (luonto- ja ympäristöalan perustutkinto). Suomalaisessa yhteiskunnassa suvun parissa opittu ammattitaito ei ole riittävää, vaan ammattitaito tulee osoittaa koulutuksella ja tutkinnoilla. Koulutuksella on ratkaiseva rooli saamelaisten luonnon monimuotoisuuteen liittyvän perinteisen tiedon säilymisessä, koska saamelaislinkeinot ylläpitävät saamen kieltä ja perinteistä tietoa. Opetuksen lähtökohtana tulisi olla saamen kieli ja saamelaisten luonnon monimuotoisuuteen liittyvä perinteinen tieto, jotta opiskelijat saavat riittävät valmiudet oppia tärkeää ammattitaitoa elinkeinojen harjoittamista varten. Sámi Duodji järjestö on kuulemisessaan tuonut esille huolenaiheensa siitä, että suomalainen koulujärjestelmä ei tue saamelaisen käsityöperinteen säilymistä, koska opetus tehdään päivähoidosta artemonikoulutukseen suomalaisista lähtökohdista. Oppisopimuskoulutus mahdollistaa sen, että saamelaiskulttuurin sisäinen perinteinen tieto, jota ei haluta antaa kulttuurin ulkopuolelle, pysyy saamelaisyhteisön sisäisenä. Järjestön mukaan erityisesti oppisopimuskoulutus olisi erinomainen tapa siirtää saamelaista käsityöperinnettä ja siihen liittyvää tietoa sukupolvelta toiselle ja valmentaa nuoria ammattiin. Käsityöperinteen säilymisen kannalta on tärkeää, että myös saamelaisessa päivähoitossa ja perusopetuksessa opetetaan saamelaisesta käsityöperinteestä.

(21) Saamelaisopetuksessa, -päivähoitossa ja -toisen asteen koulutuksessa turvataan saamelaisten perinteisen tiedon säilyminen kehittämällä opetusta ohjaavaa lainsäädäntöä, ohjeistusta, oppimateriaaleja ja opetusmetodeja huomioimaan perinteisen tiedon tarpeet, saamelainen tapaoikeus ja saamelaisen kulttuurin mukainen luonnonkäyttöön liittyvä opetus. Erityistä huomiota tulee kiinnittää saamen käsityön opetuksen tarpeisiin. (OKM, Saamelaiskäräjät, STM, 2012-)

(23) Luodaan rahoitusinstrumentti saamelaisten luonnon monimuotoisuuteen liittyvän perinteisen tiedon konkreettisille tutkimus- ja kehittämishankkeille. (Lapin liitto, Lapin ELY-keskus, YM, MMM, Saamelaiskäräjät, 2013-)

Työryhmä pitää tärkeänä, että konkreettisia saamelaisten perinteisen tiedon elvytystoimia aloitetaan. Työryhmä on käsitellyt seuraavia hankeaihoita perinteisen tiedon turvaamiseksi, jotka tukisivat luonnon monimuotoisuus ja saamelaiset - raportin jatkotoimia, biodiversiteettisopimuksen osapuolikokouksien päätösten toimeenpanoa Suomessa ja turvaisivat saamelaisen perinteisen tiedon säilymistä, elvyttämistä ja tallentamista. Hankkeiden toteuttaminen tuottaisi tietoa saamelaisesta perinteisestä tiedosta ja tiedot voisi tallentaa saamelaisarkistoon sekä palauttaa saamelaisyhteisölle. Hankkeet olisi tarkoitettu toteutettavaksi saamelaiskulttuurin lähtökohdista, saamen kielellä ja tekemällä oppimalla. Pelkästään kirjojen kautta välittyvän perinteisen tiedon oppiminen ei ole riittävää, vaan hankkeisiin tulisi sisältyä myös empiirinen, kokemusperäinen oppiminen, jossa opiskelijat ja nuoret oppi-

sivat hyödyntämään perinteisiä taitojaan ja myös perinteisiä taitoja voitaisiin elvyttää. Perinteinen tieto on kokemusperäistä. Hankeaihioita olisi kolme: erityisen uhanalaisen inarin- ja koltansaamen käsityöperinteen; Tenojoen kalastusperinteen ja luonnonlaitumiin perustuvan, perinteistä laidunkiertoa harjoittavan Pöyrisjärven alueen saamelaisporonhoidon turvaaminen ja perinteisen tiedon säilyminen. Hankkeiden avulla olisi tarkoitus selvittää, miten saamelaiselinkeinojen asemaa voitaisiin tukea, jotta saamelaisten luonnon monimuotoisuuteen liittyvä perinteinen tieto ei katoaisi vaan siirtyisi sukupolvelta toiselle luonnollisessa kanssakäymisessä. Hankkeiden avulla pyrittäisiin myös selvittämään, miten paikallisesti voitaisiin tukea luonnon monimuotoisuutta ja luonnon kestäväää käyttöä. Hankkeiden avulla pyrittäisiin luomaan pysyviä toimintatapoja perinteisen tiedon valtavirtaistamiseksi, perinteisen tiedon elvyttämiseksi ja perinteisen tiedon suojelun ottamiseksi osaksi viranomaisen normaalia toimintaa. Elvyttämishankkeiden kautta olisi tarkoitus tehdä katoamisvaarassa olevat perinteet elinvoimaiseksi ja luoda uusia keinoja perinteisen tiedon suojelemiseksi. Tavoite olisi saada katoamisvaarassa olevat perinteet osaksi nykysaamelaisyhteisön arjen rutiineja. Hankkeita voitaisiin toteuttaa kurssimuotoisesti tai oppisopimuskoulutuksella omalla opetusohjelmallaan.

(24) Saamelaisten perinteisen tiedon, käytänteiden ja innovaatioiden turvaamiseksi elvytetään saamelaista poronhoito-, kalastus- ja käsityöperinnettä, jotta perinteinen tieto säilyy tuleville sukupolville (OKM, YM, MMM, Saamelaiskäräjät 2012-).

4. Muut esitykset perinteisen tiedon huomioimiseksi saamen kielten elvyttämishajelmassa

Saamen kielenelvytysohjelmasta on tarkoitus luoda hallitusohjelman mukaan pysyvä malli saamen kielten elvyttämiseksi. Pysyvän mallin luominen edellyttää saamen kielen ja perinteisen tiedon tarpeiden huomioimista opetusta ohjaavassa lainsäädännössä, tuntijaossa ja opetussuunnitelmissa. Nythän esimerkiksi perinteistä tietoa ei opetussuunnitelmissa huomioida. Olemassa olevia hankkeita ja suunnitelmia tulisi pystyä yhdistämään päällekkäisyyksien välttämiseksi. Saamen kielen suojeleminen on myös saamelaisen perinteisen tiedon suojelua ja päinvastoin. Esimerkiksi saamelainen lastenkulttuurikeskus tukee jo nykyisin saamen kielen ja perinteisen tiedon elvyttämistä siirtämällä saamen kieltä, joiku- ja leikkiperinnettä ja käsityötaitoa erilaisten kurssien ja vierailujen muodossa. Lastenkulttuurikeskus toiminta tulisikin vakiinnuttaa ja toimintamuotoa ja resursseja kehittää saamen kielen ja kulttuurin elvyttämiseksi.

Saamelaisten poismuutto saamelaisten kotiseutualueella tuo suuria haasteita saamen kielen ja kulttuurin säilymiselle. Kielen tekninen opetus on tärkeää, mutta kielen kulttuurisen ulottuvuuden opettaminen on vaikeaa saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella, koska kulttuurinen tietous on vahvasti sidoksissa saamelaisten kotiseutualueen luontoon ja saamelaiselinkeinoihin. Saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella asuvilla lapsilla tulee voida olla mahdollisuus tutustua ja oppia perinteisestä tiedosta ja saamen kielen kulttuurisesta sisällöstä esimerkiksi erilaisten kurssien avulla.

Luonnollisessa kielenkäyttöympäristössä ja virikkeellisessä ympäristössä lapsi oppii kielen eri terminologian sekä oppii käyttämään kieltä oikein sekä oppii terminologiaan liittyviä taitoja. Saamelaisen lasten- ja nuorisokulttuurin tukeminen tulisikin ottaa osaksi kielenelvyttämishajelmamaa.

Lapsi- ja nuorisokulttuurin elvyttämisessä lapsi/nuori oppii omasta kulttuuristaan ja kielen sisällyttämisestä perinteisestä tiedosta. Ohessa on koottuna perinteisen tiedon ja saamen kielen elvyttämiskurssien alustavaa sisältöä eri saamelaiselinkeinoittain jaoteltuna:

Poronhoito

jutaminen perinteisille kesä- ja talvialueille, asuminen kodissa/laavuissa/turvekodissa (niiden rakentaminen)

jäljittäminen, lumi- ja maisematerminologian oppiminen

paikannimien ja niihin liittyvien tarinoiden oppiminen

suunnistaminen

porojen identifiointi

osallistuminen erotuksiin/vasanmerkintään

poronlihatuotteiden valmistus ja säilöminen

Kalastus

eri kalastusmenetelmien oppiminen

kalastaminen eri kalastusmenetelmillä

kalastusterminologian oppiminen

kalojen/luonnon/veden/sään tuntemus

kalastusvälineiden teko

paikannimet

kalan valmistus

Käsityö

raaka-aineiden etsiminen ja siihen liittyvän luonnontuntemuksen oppiminen

käsityötapojen oppiminen

käsityöterminologian oppiminen

käsitöiden valmistus

Internet tarjoaa mahdollisuuksia opettaa niin saamen kieltä kuin perinteistä tietoakin, mutta virtuaaliopetus ei voi korvata kokemuksellista oppimista. Ympäristöministeriön sivuilla on oma artikkla 8(j)-sivusto, jonne on tarkoitus koota tietoa saamelaisten perinteisestä tiedosta, tapaoikeudesta ja luonnonkäytöstä. Sivustoa on mahdollista kehittää oppilaitoksien tarpeisiin siten, että se tukisi myös oppilaitosten ympäristökasvatuksen tarpeita saamelaisten perinteisen tiedon osalta.

Enontekiöllä 29.8.2011

Puheenjohtaja
Klemetti Näkkäljärvi

Puheenjohtajan avustaja
Suvi Juntunen

Puheenjohtaja päätti muistiosta 29.8.2011